

Vipava, 15.9.2024

Besede primorskih noči

Spoštovani ugledne gostje in ugledi gosti,

svoj poseg sem naslovil **Besede primorskih noči**, ker so prav besede tiste, ki polno označujejo človeka s svojim dostojanstvom in na svoji zemlji. Ponoči pa zato, ker se pomenljive besede porajajo predvsem ponoči in ker je Primorska doživljala veliko temnih obdobj.

Moj oče **Zorko Jelinčič** je bil eden od ustanoviteljev in voditeljev primorske tajne revolucionarne organizacije TIGR, ki se je prva v Evropi množično in organizirano uprla fašizmu, ko je bil ta na višku svoje moči. Zato je plačal visok davek, in sicer devet let trde ječe in tri leta konfinacije, kar mu je povsem uničilo zdravje in ga spremenilo v izžeto cunjjo. Ker ni hotel pozabiti izkušnje zapora in mu ni bilo dovoljeno ne brati ne pisati, si je za rešetkami izboril droben košček papirja in dva centimetra svinčnika, da si je zapisoval posamezne značilne besede, preko katerih je nato ob osvoboditvi razširil tematike in dogodke, ki so bili vredni spomina.

Kot njegov sin imam zdaj možnost, da primerjam tedanji čas z današnjih, in to bom storil na enak način: preko besed, zaradi katerih je žrtvoval lep del svojega življenja.

Ko je noč najbolj temna in je zarja še daleč, se mi kot prva poraja beseda **upor**. Tisti upor, ki ga je francoski pisatelj in filozof Albert **Camus** v knjigi *Uporni človek* imenoval za etično dejanje s stavkom: *Jaz se upiram, zato obstajam*. To je tisti upor, katerega so med vojno mlačneži in kolaboranti imenovali zločin, ker povečuje trpljenje naroda. A le preko upora smo postali suveren narod in sploh imamo svojo državo.

Druga beseda v tej noči je **Italija**, v kateri biva močna slovenska manjšina in kjer trenutno vlada skrajna in nedemokratska desnica, ki jo lahko imenujemo neo ali postfašistična. To je država, za katero so bazoviški junaki še vedno **teroristi**, država, ki po vojni ni hotela obračunati s fašizmom, obratno, ki je nagradila njegove najhujše morilce, kot npr. mučitelja Gaetana Collottija, z najvišjim državnim odlikovanjem in ki dosledno ignorira uradno skupno slovensko-italijansko zgodovinsko poročilo, v katerem je jasno opisano fašistično nasilje na Primorskem.

Ne smemo niti pozabiti, da je Benito **Mussolini**, in to je spet nova beseda, še vedno častni občan mest Trst in Gorica, kar je po skoraj osemdesetih letih po koncu vojne nezaslišana sramota.

Noč je še globoka, od fašizma do **okupacije** pa ni daleč. Saj, kdo je v tistih tragičnih časih okupiral najprej Primorsko, potem še osrednjo Slovenijo? To je na srečo mimo, a beseda okupacija

velja še danes za mnoga območja sveta. Izraelci recimo okupirajo del Palestine, imenovan Zahodni breg že natanko 57 let in morijo njegove prebivalce. Tedaj in danes nekaznovano.

Druga beseda je **priključitev**, za katero se je vnel povsem nepotreben ideološki spor. A dovolj je, da bi pobrskali po zgodovinskih tekstih in bi videli, da gre enostavno za dosledno zgodovinsko razlago. Najprej tigrovci v svojem glasilu *Svoboda*, potem pa partizani so vselej v svojem političnem programu zapisali, da se borijo za priključitev Primorske Jugoslaviji. Tu res ne more biti nesporazuma.

Še toliko besed veže tedanji čas z današnjim. **Genocid** je tisto, kar je tedaj poskušal opraviti fašizem na naši koži, danes pa to počenja Izrael v Gazi. Strašno pa je, da ob tem vsi molčimo ali se obračamo proč, kot bi ne imeli vesti. A vest prej ali slej vselej potrka na vrata.

Migranti je beseda, ki jo skušamo zakriti, a ne smemo pozabiti, da smo bili nekoč migranti mi in zato je še toliko bolj odvratno, da danes pljuvamo po teh nesrečnikih.

Šolo – spet magična beseda – so nam fašisti odvzeli, nima pa je več niti 630.000 otrok v Gazi, ker so šole tam porušene in ker je lep del teh otrok umrlo pod bombami.

Tudi **junakov** se danes otepamo in se držimo zafrustriranega proletarca hlapca Jerneja, pretepača Martina Krpana in pa

spečega lenuha kralja Matjaža, in pozabljamo na tigrovce Danila Zelena, Ferda Kravanjo in Franca Kavsa ter v današnjem času vsaj pilota Tonija Mrlaka, ki je resnični tragični junak osamosvojitvene vojne in bi si – če že kdo –sam zaslužil muzej.

Potem so **izdajalci**, v antičnih časih recimo **Efialtes**, ki je izdal Špartance pri Termopilah in si prislužil večno zaničevanje, pred in medvojnih izdajalcev pa je bilo na Slovenskem kar nekaj in si ne zaslužijo omembe, prej pozabo. Na Primorskem sicer bolj malo, a mojega očeta so v zapor spravili vaški ovaduhi.

Zaključil bi z zimzeleno besedo: **spomin**. Jastrebi in hijene vseh sort čakajo, da spomin umre, da se lahko gostijo ob mesu in krvi. Naša dolžnost pa je, da storimo vse, da spomin nikoli ne usahne. In zato je tu nocoj naša prisotnost nujna, tudi in predvsem zato, da jasno in glasno zavpujemo: mi smo tu, z našimi gozdovi, našimi planinami in predvsem z našo neukrotljivo dušo.

